

The Communicational Relevance of Personal Deixis in Marin Sorescu's Dramatic Discourse

La valeur communicationnelle des déictiques personnels dans le discours dramatique de Marin Sorescu

Relevanța comunicatională a deicticelor personale în discursul dramatic sorescian

Corina PĂCURAR

Universitatea din Oradea

E-mail: corinapacurar2003@yahoo.com

Abstract

Deixis are evidently the linguistic instruments most suited for connecting language with context. Their strictly semantic contextualization does not suffice, as the study of deixis is particularly connected with the pragmatic approach. Personal deixis are linguistic units which work according to the actors' role and to the spatiotemporal placement of the speakers. We consider that a pragmatic analysis of personal deixis within the framework of Marin Sorescu's dramatic discourse can best emphasize the relationship established between the language in Sorescu's plays and the communicational context of the characters.

Résumé

Les déictiques sont assurément les instruments linguistiques les plus appropriés pour relier le langage au contexte. Leur contextualisation strictement sémantique ne suffit pas, l'étude des déictiques tenant surtout à l'approche pragmatique. Les déictiques personnels sont des unités linguistiques qui agissent selon le rôle des actants et selon la situation spatio-temporelle des locuteurs. Nous estimons qu'une analyse pragmatique des déictiques personnels dans le cadre du discours dramatique de Marin Sorescu peut mettre le mieux en évidence la relation qui s'établit entre le langage des pièces de Sorescu et le contexte de communication des personnages.

Rezumat

Deicticele sunt în mod evident cele mai potrivite instrumente lingvistice prin care se poate face legătura dintre limbaj și context. Contextualizarea lor strict semantică nu e suficientă, studiul deicticelor ținând mai ales de abordarea pragmatică. Deicticele sunt unitățile lingvistice care funcționează potrivit rolului actanților și în funcție de situarea spațio-temporală a locutorilor. Considerăm că o analiză a lor în cadrul discursului dramatic sorescian poate sublinia cel mai bine relația ce se stabilește între limbajul pieselor soresciene și contextul de comunicare a personajelor.

Keywords: *personal deixis, pragmatics, dramatic discourse, Marin Sorescu, context*

Mots-clés: *deixis personnelle, pragmatique, discours dramatique, Marin Sorescu, contexte*

Cuvinte cheie: *deictice personale, pragmatică, discurs dramatic, Marin Sorescu, context*

Deicticele sunt în mod evident cele mai potrivite instrumente lingvistice prin care se poate face legătura dintre limbaj și context. Levinson le consideră o componentă esențială a semanticii, atâta vreme cât dispun de multiple fațete profund gramaticalizate, contextul enunțării fiind esențial

când vine vorba de o decodificare a uzului deicticelor. Totuși, contextualizarea lor strict semantică nu e suficientă, studiul deicticelor ținând mai ales de abordarea pragmatică „pentru că privește direct relațiile dintre structura limbajului și contextele în care acestea sunt folosite” [1]. Granița dintre semantică și pragmatică ar fi astfel locul cel mai potrivit din care am putea privi deicticele, întrucât prin natura lor vor fi vizate multiple aspecte ale enunțării în cadrul unor contexte conversaționale.

Relevanța comunicațională a deicticelor va fi dependentă de conceptul de referință văzut atât în contextul realităților lingvistice, cât și în contextul unor realități extralingvistice. Privitor la conceptul de referință, Oswald Ducrot și Jean-Marie Schaeffer [2] căzuseră de acord că se realizează prin intermediul numelor proprii logice, numelor proprii gramaticale, demonstrativelor, deicticelor și determinanților. Deicticele fiind unitățile lingvistice care funcționează potrivit rolului actanților și în funcție de situarea spațio-temporală a locutorilor, considerăm că o analiză a lor în cadrul discursului dramatic sorescian poate sublinia cel mai bine relația ce se stabilește între limbajul pieselor soresciene și contextul de comunicare a personajelor. În pragmatica românească, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu [3] realizează o temeinică trecere în revistă a situațiilor în care funcționează deicticele personale atât în limba română literară, cât și în cea dialectală.

Deixisul personal se materializează în cadrul unor schimburi verbale sub forma categoriei gramaticale a persoanei în cazul pronomelor și al verbelor. Participanții la o conversație, emițătorul și receptorul sunt desemnați în principiu cu ajutorul pronomelor și verbelor de persoana I și respectiv a II-a, prin vocative sau interjecții și prin acordul dintre verbul predicat și subiect. Astfel că emițătorul se va referi la propria persoană folosind mărcile persoanei I, față de interlocutorul său care se va folosi de mărcile persoanei a II-a. În situația în care se va referi și la alți subiecți în conversație va uza de mărcile persoanei a III-a. O secvență din piesa *Există nervi* atestă acest lucru.

PRIETENUL (solemn): Dragă locatere, nu mai sta – fuga la doctor! Că dacă apuci să mori, adio! Hai, du-te!

LOCATARUL: Am fost.

PRIETENUL: Și?

LOCATARUL: Mi-a dat să și-n patruzeci de zile și patruzeci de nopți de calm.

PRIETENUL: Să postești?

LOCATARUL: Nu, să fii calm.

PRIETENUL: Înțeleg. Ca Isus în pustiu. Și-a dat cumva și pustiu?

LOCATARUL: A scris acolo pe rețetă. Dar cine înțelege scrisul lor?

PRIETENUL: Scriu încurcat al naibii.

LOCATARUL: Totul se încurcă de la o vreme încoace. (Există nervi, p. 200-201)

Pot fi astfel observate ușor deicticele personale desemnând persoana emițătorului în situația în care se referă la propria persoană prin pronume de persoana I singular *mi* și verbe de persoana I singular *să fii, înțeleg, să țin, am fost*. Persoana receptorului e redată cu ajutorul pronomelor de persoana a II-a singular *și, te* și a verbelor de persoana a II-a singular *nu sta, să mori, postești*, iar referirea la subiecții outsideri se realizează cu ajutorul mărcilor persoanei a III-a *a dat, a scris, scriu, lor* etc. Secvența desemnează o conversație banală între cei doi interlocutori (Prietenul și Locatarul) pornită de la problema florei intestinale:

LOCATARUL: Secolul ăsta mi-a distrus flora intestinală (...) Oricum fără flora intestinală fericirea e egală cu zero. (Există nervi, p. 199-200)

Dialogul dintre cei doi se află la granița dintre umor, ironie și nonsens. Succesiunea replicilor atestă nu neapărat o criză a limbajului, a comunicării, ci o criză a ființei care nu se mai poate raporta la nimic. Cauza acestei crize este cel puțin ambiguă, „secolul ăsta” e cel distrugător al florei intestinale. Nici soluții nu mai există de vreme ce „totul se încurcă de la o vreme încoace”.

Desemnarea subiecților din afara conversației e aici interesantă. Locatarul și Prietenul emit constatări cu valoare axiomatică pornite paradoxal de la subiecte banale (problema florei intestinale). Prin mărcile persoanei a III-a se încearcă o creionare a unei autorități incerte, cauzatoare a acestei crize a ființei (*Mi-a dat să țin patruzeci de zile și patruzeci de nopți de calm; A scris acolo pe rețetă*), o autoritate ambiguă (doctor sau preot) ce pare a nu fi capabilă să rezolve problema florei intestinale.

O astfel de succesiune de replici este tipică teatrului lui Marin Sorescu. Discuția despre flora intestinală și tratamentul aferent acesteia nu duce de fapt nicăieri. Aici intenția lui Marin Sorescu nu a fost să închidă edificator această discuție prin oferirea vreunei soluții. Scopul dramaturgului prin construirea unor astfel de replici pentru personajele sale este tocmai acela de a le ilustra incongruența, incapacitatea de a se raporta la ceva, frica, angoasa cu care se raportează la lume. Or această frică și suspiciune vor fi traduse aici tocmai prin folosirea acestor mărci ale persoanei a III-a plural,

LOCATARUL: Plus că mi-au tăiat din oficiu și un sfert din stomac. (Există nervi, p. 200)

LOCATARUL: Pe mine m-au mai salvat o dată. Acum vreo douăzeci de ani. Căzusem pe capul lor și m-au ridicat în picioare.

PRIETENUL: Dă-i în mă-sa, că sunt niște porci! (Există nervi, p.202)

LOCATARUL: Că mi-au furat și trecutul! Atâția ani! (Există nervi, p. 208)

ale persoanei a III-a singular,

LOCATARUL: Secolul ăsta mi-a distrus flora intestinală. (Există nervi, p. 199)

LOCATARUL: Mi-a dat să țin patruzeci de zile și patruzeci de nopți de calm. (Există nervi, p. 201)

sau ale reflexivului impersonal,

PRIETENUL: Spre asta se și tinde. Numai așa cred că am fi salvați. (Există nervi, p. 102)

LOCATARUL: Un lucru însă mă neliniștește. Cum o să se interpreteze? (Există nervi, p. 203)

Aceste cazuri speciale ale deixisului personal realizat prin mărcile persoanei a III-a sunt relevante, credem noi, în piesa *Există nervi*. Ideea de depersonalizare este întărită și de înlocuirea numelui personajelor cu denumiri comune, banale ca Locatarul, Prietenul, Profesorul etc. Pierderea identității personajelor aflate într-un spațiu incert (casă-locuință sau tren) e accentuată pe de altă parte și de simbolistica deicticelor spațiale. Dramaturgul menține voit această dilemă până la sfârșitul piesei. Nu știm exact unde se află personajele: într-o locuință sau într-un tren. Poate doar prezența unui balcon, detaliu asupra căruia dramaturgul insistă într-o didascalie din debutul piesei (*Camera are și o ușă care ar da în balcon – trebuie să se sugereze cumva existența unui balcon*, p. 199) oferă sugestia unei ieșiri, a unei salvări a personajelor din realitate mereu aruncate în ilogic și neverosimil.

Desigur că astfel de utilizări ale deixisului personal se întâlnesc și în celelalte piese ale lui Marin Sorescu. Oferim câteva exemple relevante fără a mai insista asupra semnificațiilor particulare, întrucât sensul global al folosirii lor este în principiu același: sugestia unei crize a ființei aflate într-o permanentă luptă cu sine, luptă în care personajele soresciene simt nevoia să dea vina pe cineva, fie și iluzoriu, tocmai din dorința de a-și imagina, de a-și inventa o lume în care ar putea să ființeze.

– *Ar trebui pus un grătar la intrarea în orice suflet.*

– *Ca să nu se bage nimeni în el cu cuțitul. (Iona, p. 14)*

– Că noi, oamenii, numai atîta vrem: un exemplu de înviere. Apoi ne vom duce liniștiți pe la casele noastre, să murim bine, omenește, pe la casele noastre.

– Dar vrem să-l vedem întîi **pe el**. (Iona, p. 32)

– Dacă **s-ar stabili** într-o zi că, uite, frate, ăsta e centrul cerului, toți ar da buzna aici, s-ar îmbrânci, ar face războaie... care mai de care să se stabilească aici pe zid, să se facă case... Piatra asta e ochiul lui Dumnezeu – **să se zică** – și toți s-ar întinde pe ea ca șopârlele. (Paracliserul, p. 41)

MOȘUL: Mă-ncălțai c-un ciorap pe față și unul pe dos... Dar nu am putere s-o iau de la capăt... Așa m-o **primi**... la Judecata de Apoi?... Nu s-or **lega ăia** de mine? Mi-e **să nu înceapă să rîdă**... (Se lungește în pat) Aoleo-leo! (Oftează) Bine mai e și gătit de moarte... Știi că ți-ai luat o grijă... Ba două: și grija vieții de apoi. (Matca, p. 74)

FEMEIA (apare într-o parte a scenei, se uită): Așa l-au **perpelit** și pe-al meu. La urmă m-au **anunțat** că din cauza unui defect de ordin tehnic a ars de viu. Ziceau că **ei suferă** împreună cu mine, dar, dacă se poate, să nu port doliu, întrucât nici **ei n-or să poarte**... (Pluta Meduzei, p. 158)

DANIELA: Ori cu cine mă întîlnesc pe stradă, îmi vine să-mi cer scuze că m-am născut (...) și nimeni **nu mă învață** de ce-mi vine să zbor... (Casa evantai, p. 386)

TIPUL (începînd să se enerveze): **Să nu se spună**, domnule, **să ni se comunice** deschis la difuzor că nu mai avem dreptul! (Desfacerea gunoaielor, p. 472)

ROMICĂ: Deci a fost ora patru... și **le fixează**?

LUPTĂTORUL: Nu **le fixează**... că **au** prea multe... Că veni vorba: cine sunt EI?

ROMICĂ: Nu știu. Dacă aș ști...

LUPTĂTORUL: Lucrezi pentru ei, dar nu știi cine sunt...

ROMICĂ: Asta e o altă contradicție... În orice caz, orele îți sunt numărate. Și odată cu ale tale – ale mele. (Luptătorul pe două fronturi, p. 635)

ALT OSTAȘ: O să vezi tu. **Se numără** până la zece. Pe urmă, fiecare al zecelea e scos în față. Pe urmă i **se taie** capul... Hârșc! și gata... Mai mare dragul. Pe urmă, nu știu... și nici nu-mi pasă, după ce mi-**or reteza** glava. (Răceala, p. 819)

ȚEPEȘ: Aha! Dar cum ați fost judecați, s-a făcut totul după lege?

ROMÂNUL: Întîi **ne-au tras** în țeapă, **au zis** că ne **judecă ei** după aia... Ce-o să **ne mai judece!** (A treia țeapă, p. 963)

Pronumele personale de persoana I și a II-a folosite cu rol deictic prezintă în limba română o serie de particularități. Într-o conversație vorbitoarii evită de obicei numirea propriu-zisă a acestor pronume, preferînd să le omită în favoarea folosirii formelor de persoană ale verbului predicat, sensul rămînînd același. Un scurt pasaj din piesa *Luptătorul pe două fronturi* e relevantă pentru acest fenomen:

ROMICĂ (intră într-un suflet): N-am găsit nici arc, nici săgeți.

LUPTĂTORUL (stînjedit): Poate n-ai știut să-ntrebi. Cum ai întrebat?

ROMICĂ: Dați-mi niște săgeți de-un pol și-un arc.

REMIZA: Trebuia să pui arcul întîi.

LUPTĂTORUL: Și ce-au zis?

ROMICĂ: Au zis că n-au.

REMIZA: Mint. Precis mint. Mint cu nerușinare. Au, dar le țin pentru străini. Ai face bine să te duci să le-o spui în față, la prăvălie. De la obraz. (Luptătorul pe două fronturi, p. 624)

Formele pronumelor personale de persoana I și a II-a sunt în general omise mai ales în structurile conversaționale unde personajele nu vor să pună accentul asupra propriei persoane, nu vor să se identifice sau să-i identifice pe cei cu care vorbesc sau despre care vorbesc. *Luptătorul pe două fronturi* este atât o piesă a cuplului, cât și una de inspirație istorică. Personajul principal este scindat aici între dorința de viață familială și impactul pe care absurdul istoriei îl are asupra conștiinței sale. Lipsa timpului este cea care îl domină și îl dezintegrează. O fatidică oră H este cea care îi limitează existența angrenată perpetuu în toate războaiele lumii. Personajul pendulează între depersonalizare și setea de identitate, a sa și a celor din jurul său. Lipsa pronumelor personale cu funcție deictică oferă sugestia unei existențe în care individul este prizonierul unui război cotidian din care nu va scăpa niciodată. Această scindare lăuntrică a personajului va fi pusă în balans de secvențele unde banalul cotidian e sugerat printre altele și de lipsa deicticelor pronominale. Ca și contrabalansare, frecvente sunt și secvențele unde aceste forme pronominale sunt folosite în aparență, tocmai pentru a sugera dorința de individualizare a personajelor.

LUPTĂTORUL: Prezența ta îmi face bine. Mă tulbură. Știi, câteodată am impresia că sunt prea limpede reflectat... Ca o apă prea lină, prea limpede, care a reflectat prea mult cerul, păsările, copacii... și parcă aș vrea să mă turbure cineva. Să vină cineva să dea cu piatra... să mă turbure... Tu poți... vreau să spun ai fi în stare să lapidezi profeții? Vreau să spun... să arunci cu piatra în...

ROMICĂ: M-am transformat și eu mult de când te iubesc. Sunt cu mult mai profundă (...)

LUPTĂTORUL: Aș merge după tine până la capătul pământului. Tu lăsând urme în zăpadă și eu venind din urmă și încercând să întorc toate aceste urme spre mine. (Luptătorul pe două fronturi, p. 631)

Abundența pronumelor de persoana I singular cu rol deictic e sugestivă mai ales în pasajele în care personajele încearcă să se autodefinescă, să-și constate victoriile sau înfrângerile, să-și evalueze propria ființă.

LUPTĂTORUL: Degeaba-mi întăresc mușchii, dacă sunt lovit pe dinăuntru. Măcinat lăuntric. Mi se atacă nervii... Mi se pune în menghină ficatul... Cât îmi va rezista cordul?

Constatările în nume propriu ale emițătorului pot fi deseori traduse prin folosirea formelor pronominale și verbale de persoana I plural.

LUPTĂTORUL: De ce ne-o fi intrat nouă în cap că răul poate fi făcut numai cu mâna?(Luptătorul pe două fronturi, p. 627)

- S-o fi îngustat lumea până într-atâta? E prea mică lumea, întâlnim la fiecare pas numai umbre – copaci, păsări, gânganii, la fiecare pas. Și cu toate trebuie să fim atenți, să le dăm bună ziua, să le întrebăm ce mai fac, cum au dormit. (Iona, p. 31)

În situații precum cele de mai sus, individul vorbește în numele întregii umanități. Personajele soresciene întruchipează în general tipuri umane aflate în căutarea a ceva, a unei ieșiri dintr-un univers limitat, închis, compromis, fără soluții. Singurătatea luptătorului sau a lui Iona, eroi solitari aflați într-un război cu propriul sine și cu universul în care există e aplanată fie și iluzoriu de folosirea acestui noi care atenuază tragismul ființei și demersul solitar al acesteia. Iona își creează dubluri, luptătorul luptă „pe două fronturi”, paracliserul e conștient de propria ratare și simte nevoia unui eu cu care să coexiste într-un noi al întregii umanități, Irina sfidează moartea cu umor.

– Nu trebuie să **ne descurajăm** numai dintr-atâta. Lumânarea trebuie ținută mai departe, ca și când totul ar fi în ordine. (Paracliserul, p. 51)

IRINA: Ce naiba, **trăim** pe-o pânză freatică? (Matca, p. 108)

Aproximativ în aceleași condiții sunt utilizate și formele pronominale și verbale de persoana a II-a singular sau plural atunci când se referă tot la emițător. O anume detașare de un *eu* aflat în fața unor situații limită e imprimată de utilizarea acestor deictice.

– Sau sunt cumva primul pescar pescuit de el?! O fi tânăr, fără experiență. Oriunde se întâmplă să **dai** peste indivizi tineri. (Iona, p. 15)

– Ce **pui** în mormânt cu aripa stângă, **înalți** spre cer când **dai** din cea dreaptă. Și invers. Ce **înalți, pui** în mormânt. (Paracliserul, p. 49)

TINCA: N-ai cu cine să mai **schimbi** o vorbă! În jurul **tău** – un cerc tot mai mare de bușteni. (Casa evantai, p. 383)

Uneori deicticele personale de persoana I plural se intersectează cu cele de persoana a II-a singular în cadrul aceleiași replici, făcându-se referire tot la emițător.

– Cine este la capătul pârgheii celei mari, cu o rază sub picior (...) **Te lași puțin** cu cotul pe ea, **gândindu-te la ale tale**, și pământul se ridică până-n vârful frunzelor (...) Brațul pârgheii e dincolo de orice-nchipuire. Iar dacă-l mai **lungim** puțin, nici nu trebuie să mai fie nimeni la celălalt capăt: mișcarea se va face de la sine. (Paracliserul, p. 42)

Această utilizare generală a deicticelor personale (a formelor de persoana I plural sau a II-a singular) e sesizată de Liliana Ionescu-Ruxăndoiu: „Relatarea la persoana I plural reflectă includerea experienței subiectului, dar în același timp traduce și intenția acestuia de a da relatării o valoare de generalizare (...) relatarea la persoana a II-a singular poate fi folosită însă cu valoarea persoanei generale: modul de acțiune în comunitatea respectivă este prezentat drept prototip general al acțiunii descrise.” [4]

Spectaculos este jocul folosirii pronomelor personale și a adjectivelor pronominale de persoana I și a II-a singular în piesa *Lupoica mea*. Oferim spre exemplificare câteva replici:

ROMULUS: **Tu sugi** din țâța asta și **eu** din asta (arătând un sac, apoi altul).

REMUS (protest): Ba **eu** dintr-asta și **tu** din asta.

ROMULUS: Hm! **Eu** din asta și **tu** din ...(...)

ROMULUS (exaltare, cu mânie): *Lupoica mea!*

REMUS (se repede și-l mușcă): Ba a **mea!** (Urlete, din nou, poziție de luptă) (*Lupoica mea*, p. 557, p. 592)

Piesa are din nou rezonanțe istorice, dramaturgul parodiind la fel ca în *Luptătorul pe două fronturi* absurdul războiului, al conflictului care nu duce nicăieri, depersonalizarea ființei sub impactul violenței inutile și distrugătoare. Cei doi frați, Romulus și Remus, luptă pentru a-și însuși fiecare dreptul asupra organelor de alăptat ale Lupoiceii. Lupta care se duce pe ringul unei săli de box nu duce de fapt nicăieri. O vremelnică pace nu-i împiedică pe cei doi frați să revină spre finalul piesei în punctul de început. Istoria se repetă astfel tragic, dramaturgul îmbrăcând în ridicol, chiar în grotesc dramatismul ființei umane răpuse de fatalitatea istoriei. Inflația eului, atât din punct de vedere pragmatic cât și tematic este cea mai evidentă în piesele care au ca protagoniști personajele solitare. Personaje construite pentru a fi unice (celelalte personaje din aceste piese sunt episodice și

slab conturate), Iona și Paracliserul întrebuintează tipologii spirituale complexe, limitate, închistate în propriul lor trup, în propria lor existență din care își doresc cu ardoare să scape. Forma aleasă de dramaturg este monologul adresat, dialogul cu un alter ego, astfel că nu întâmplător în aceste piese vor abunda deicticele personale reprezentate de formele pronominale și verbale de persoana I, dar și de cele de persoana a II-a.

Aceste personaje comportă multiple fațete. Ele simt nevoia de a se dedubla tocmai pentru a-și depăși condiția solitară. Asistăm la crearea unui dosar al ființelor cu păreri, constatări, dureri și dorințe multiple. Dialogul lui Iona cu sine însuși este unul clar, coerent, întrebările sunt însoțite de răspunsuri, durerile sale sunt aplanate prin soluții, speranțele sale sunt anulate de dezamăgiri. Iona se sustrage morții prin limbaj, prin autoîntrebare, prin dialogul cu propriul sine.

- *Aha! N-au făcut fereastă. Pe unde o fi mai subțire? Trebuie să sparg zidul...(se clatină de colo-colo prin scenă).*

- *Dacă aș avea mijloace, n-aș face nimic altceva decât o bancă de lemn în mijlocul mării(...) Ar fi ca un lăcaș de stat cu capul în mâini în mijlocul sufletului. (Iona, p. 16)*

-(*Scoate cuțitul*) *Gata, Iona? (Își spintecă burta.) Răz bim noi cumva la lumină. (Iona, p. 34)*

Singurătatea profundă a paracliserului e alungată tot prin dialogul cu sine. El încearcă să se definească prin emiterea unor replici cu valoare axiomatică privind relația sa cu divinitatea.

- *Doamne, am venit să-ți mulțumesc pentru fum.*

- (*Tăcere îndelungată*) *Acum...parcă m-aș întoarce(...) Încropisem niște schele... schele... Nu puteam să mă urc pe pereți... și uite, calc în jos ...(îngrozit) și alunec în sus.! Iar tu nu te vezi...în afară de mine. Căci nu mai e nimeni mai sus decât mine. Iar eu plutesc, Doamne, pe nori, ca tine. (Paracliserul, p.59)*

Pe lângă formele pronominale sau verbale cu rol deictic, rolul participanților la conversație mai poate fi marcat și cu ajutorul vocativelor sau al interjecțiilor cu valoare adresativă. După Levinson [5] vocativele sunt o categorie gramaticală încă destul de puțin explorată în cadrul studiilor conversaționale. Vocativele pot fi structuri nominale care fac o referire directă la receptor, nefiind însă încorporate din punct de vedere sintactic sau semantic ca argumente ale verbului predicat. Ele sunt mai degrabă detașate de corpul enunțului care le însoțește. În structurile dialogale, iar la nivelul literaturii mai ales în teatru, frecvența formelor de vocativ este foarte ridicată și dispune de roluri importante. Liliana Ionescu-Ruxăndoiu se referă la aceste forme de vocativ cu rol de deixis personal, apreciind că „prezența lor îndeplinește, de fapt, funcția de identificare nu numai a receptorului, ci, indirect, și a emițătorului. Prin vocative se compensează absența pronumelor subiect, vocativele excluzând posibilele ambiguități determinate fie de omonimii intraparadigmatice (în cazul omiterii pronumelui subiect de persoana I singular), fie de uzul anaforic al pronumelor de persoana a III-a” [6]. Prin utilizarea formelor de vocativ, vorbitorul are în vedere o delimitare a rolului comunicativ al receptorului. În cazul piesei *Iona*, de exemplu, utilizarea vocativului dispune și de valențe simbolice. Personajul dedublat se strigă de fapt pe el tocmai din dorința de a alunga ideea de solitudine, dorința de individualizare, autosugestia existenței unui *noi* și nu a unui *eu* singular fiind foarte pregnantă.

- (*Strigând*) *Ionaaa!*

- *Mi-am adus aminte: Iona. Eu sunt Iona (Iona, p33)*

- (*Strigă*) *Iona, Ionaaa!... E invers. Totul e invers(...)*

- (*Scoate cuțitul.*) *Gata, Iona? (își spintecă burta.) Răz bim noi cumva la lumină. (Iona, p.34)*

Mai ales în piesele aparținând trilogiei *Setea muntelui de sare*, acolo unde personajele trec prin niște situații limită, printr-un proces de autocunoaștere, dar și printr-unul al descoperirii sau al unei relații cu Dumnezeu, vocativele sunt foarte frecvente. Această frecvență a acestor tipuri de deixis personal le accentuează strigătul de disperare, dorința de a căuta un sens al existenței, de a descoperi soluția la problemele existenței. În acest caz, folosirea vocativului are pe lângă un rol pragmatic și unul stilistico-semantic. Dramaturgul insistă asupra acestor forme nominale pentru a sublinia natura ființei limitate din punct de vedere ontologic. E o pendulare între disocierea de propriul sine și încercarea de regăsire tot a acestui sine sau a altor entități (Dumnezeu, sfinții, mama, peștii, semenii, fiul din pântec):

- **Doamne**, câți pești unul într-altul! (*Iona*, p. 32)
- *Vezi să nu se termine sperața, Doamne, înaintea aripilor.* (*Paracliserul*, p. 46)
- **Doamne**, tu ești oaia mea cea rătăcită. Fără tine mă simt nepereche. (*Paracliserul*, p.50)
- (*Rugăciune*) **Sfinților**, primiți-mă în rândul vostru măcar ca figurant. (*Paracliserul*, p. 43)
- **Mamă**, (...) (*rugător, exaltat*) mai naște-mă o dată! (*Iona*, p. 24)
- **Pești**, fiți atenți, nada mea o să-și facă efectul. (*Iona*, p. 11)
- **Hei, oameni buni!** (*Nimic*). (*Iona*, p. 30)

IRINA: (Mângâindu-și pântecul.) Hai, pușor... (Tare, ca să acopere furtuna) Solidaritate a lucrurilor stând să nască... ajută-mă! (*Matca*, p. 30)

Fără o valență simbolică vocativele sunt utilizate pentru a delimita receptorul de un act verbal independent, îndeplinindu-se funcția de inițiere a unei conversații. În această situație, structura în vocativ va ocupa primul loc în enunț.

IRINA: Tată, ce bine că ești cu mine în momentele acestea... mă faci să râd și mai uit... (*Matca*, p. 77)

LOCATARUL: Domnule, ești formidabil. Ai nimerit într-o casă de oameni. (Există nervi, p. 212)

FEMEIA CU BASMA VERDE (Îl sărută): Bunicuțule, iartă-ne. Suntem o societate săracă. (Desfacerea gunoaielor, p. 433)

MAHOMED: Locotenente, pe ce urme calc eu acum? (Răceala, p. 797)

Pe de altă parte, vocativul poate fi folosit și cu o funcție fatică, parantetică, situație în care poate fi poziționat oriunde în enunț.

LOCATARUL (enervat la rându-i): Cine-i plătește, domnule, p-ăștia care tot desco-o-peră? (Există nervi, p. 219)

TINCA: Vino-ți în fire, omule! Ce vis ai mai avut iar? (Casa evantai, p. 291)

EVDOCHIA: N-ați putea, drăguță, să împingeți patul ăsta mai pe marginea prăpastiei? (Desfacerea gunoaielor, p. 446)

ȚEPEȘ (rupe hârtia): Piei din fața mea, cobe! (Țenea iese) (A treia țeapă, p. 1003)

Deseori aceste vocative pot fi însoțite de interjecții cu valoare adresativă care aduc un plus de familiaritate relației dintre emițător și receptor. Alteori aceste interjecții apar singure, determinând de asemenea condiția receptorului.

FEMEIA (observându-l pe Cățărător): Hei, băiete, vino să-ți ghicesc în palmă. (Pluta meduzei, p. 141)

(Către pește): Bine, mă mustețea, se poate să faci tu o imprudență ca asta? (Iona, p. 15)

MOȘUL: **Hei**, ce e gălăgia asta? ... Nu, nu mori ... Dar ți-e mai greu că ești intelectuală... (Matca, p. 77)

OLOGUL: Când au venit să i-l taie, i-a zis boierul călăului: «**Mă**, tu ai fost sluga mea, te rog un lucru: ascute bine sabia aia» (...) Se duce călăul, o ascute, se întoarce, și boierul: «Ai ascuțit-o, **mă**, bine?» «Bine!» «**Mă**, da' ai dat zdravăn cu gresia pe ea?» (A treia țeapă, p. 105)

Complexitatea și profunzimea teatrului lui Marin Sorescu constituie un material foarte generos pentru studierea unor fenomene de pragmatică literară. O analiză pragmatică a discursului dramatic sorescian va urmări printre altele relațiile care se stabilesc între structurile textului și cele ale contextului conversațional. Alături de celelalte tipuri de deixis (social, spațial, temporal, textual), deixisul personal este un instrument indispensabil decodării unor sensuri desprinse din structurile conversaționale la care participă personajele soresciene. Raportate la un centru deictic toate aceste structuri încep „să facă sens”, să semnifice și să ajute la deslușirea semnificațiilor textuale.

Primary source

Marin Sorescu, *Opere. III. Teatru*, București, Ed. Academiei Române și Univers Enciclopedic, 2003.

References

- [1] Stephen C. Levinson, *Pragmatics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983, p. 55.
- [2] Oswald Ducrot, Jean-Marie Schaeffer, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, București, Ed. Babel, 1996, p. 237-241.
- [3] Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Conversația. Structuri și strategii*, București, Ed. ALL EDUCATIONAL, 1999, p. 87-90.
- [4] Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Conversația. Structuri și strategii*, București, Ed. ALL EDUCATIONAL, 1999, p. 88.
- [5] Stephen C. Levinson, *Pragmatics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983, p. 71.
- [6] Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Conversația. Structuri și strategii*, București, Ed. ALL EDUCATIONAL, 1999, p. 89.

Bibliography

- Ducrot, Oswald, Schaeffer, Jean-Marie, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, București, Ed. Babel, 1996.
- Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Conversația. Structuri și strategii*, București, Ed. ALL EDUCATIONAL, 1999.
- Levinson, Stephen, C., *Pragmatics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983.
- Sorescu, Marin, *Opere. III. Teatru*, București, Ed. Academiei Române și Univers Enciclopedic, 2003.

